

مقاله پژوهشی: شناسایی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی به کار رفته در سطح راهبردی، توسط بازیگران منازعات منطقه‌ای غرب آسیا (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م)

حسن قاضی^۱

تاریخ دریافت: ۹۷/۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۷/۸/۱۵

چکیده

غرب آسیا از مهم‌ترین نقاط روی کره زمین است که از دلایل اهمیت آن منابع سرشار انرژی، پل ارتباطی شرق و غرب دنیا، خاستگاه ادیان بزرگ الهی و تنوع قومی و نژادی است. حضور نامشروع قدرت‌های فرامنطقه‌ای موجب بروز ناامنی در منطقه شده و تحولات اخیر موجب شده اوضاع سیاسی و نظامی آن از هر دوره‌ای پیچیده‌تر گردد و طی بیش از یک دهه اخیر، منازعات گوناگونی را شاهد باشد. امروزه، عملیات روانی از جایگاه ممتازی برخوردار است و در سطوح تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی به کار می‌رود. شناسایی تاکتیک‌های عملیات روانی در منازعات منطقه‌ای به دلیل اینکه می‌تواند قدرت پیش‌بینی موارد مشابه و ارتقای تصمیم‌گیری را به دنبال داشته باشد بسیار مهم است. لذا، شناسایی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی به کار رفته در سطح راهبردی، توسط بازیگران منازعات منطقه‌ای غرب آسیا (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) هدف این تحقیق است. در این تحقیق توصیفی که با رویکرد آمیخته از کیفی به کمی انجام گرفته است، با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای، مبانی نظری تأمین گردید. آنگاه، از طریق مصاحبه، مهم‌ترین منازعات منطقه‌ای ۲۰۱۷-۲۰۰۳ میلادی و تاکتیک‌های سطح راهبردی عملیات روانی در این منازعات شناسایی شدند. سپس با توزیع پرسشنامه در بین جامعه آماری، صحت یافته‌ها مورد آزمون قرار گرفت که مؤید تاکتیک‌های احصاشده و معیارهای رتبه‌بندی آن‌هاست. آنگاه، با اتکا به شیوه تحلیل سلسله‌مراتبی اقدام به اولویت‌بندی تاکتیک‌های شناسایی شده گردید. در نتیجه، تاکتیک‌های بزرگ‌نمایی، جعل، فریب، ماساژ پیام و ارباب شناسایی شدند که از این میان، تاکتیک بزرگ‌نمایی با وزن نهایی ۰/۳۸ اولویت یکم را در فرآیند تحلیلی به دست آورد.

کلیدواژه‌ها: عملیات روانی، منطقه غرب آسیا، منازعات، تحلیل سلسله‌مراتبی

تاکنون، عملیات روانی به‌عنوان یکی از شاخه‌های سه‌گانه عملیات ویژه برای تکمیل تلاش‌های میدان نبرد مورد استفاده قرار می‌گرفت. تمرکز عملیات روانی بر کمک به تسریع پیروزی بر دشمن و تحمیل اراده بر او در میدان نبرد قرار داشت. امروزه عملیات روانی و به دنبال آن، جنگ روانی، خود حوزه مستقل به‌شمار می‌رود که علاوه بر کارکرد پیشین، ظرفیت‌ها و منابع انسانی و غیرانسانی یک کشور را در مقابله با کشور دیگر به کار می‌گیرد.

با گسترش وسایل ارتباط جمعی از ماهواره‌ها و رسانه‌های صوتی تصویری گرفته تا اینترنت و نشریات و روزنامه‌ها و سرویس‌های خبری و اطلاعاتی، عملیات روانی از جایگاه ممتازی در بین جوامع برخوردار گردیده و در سطوح تاکتیکی (پیروزی در عملیات محدود)، عملیاتی (صحنه‌های نبرد) تا سطح راهبردی (نابودی کامل حکومت هدف یا ارتش متخاصم)، تعمیم یافته و به کار گرفته شده است. گزاره نیست اگر بگوییم عملیات روانی یکی از مخرب‌ترین و خطرناک‌ترین تقابل‌هاست. چرا که اندیشه، تفکر، عقل و رفتار مخاطبان را هدف تلاش خود قرار می‌دهد، روحیه آنان را تضعیف و اراده و انگیزه جنگی ایشان را سست نموده و به‌سوی شکست یا تسلیم سوق می‌دهد. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) می‌فرمایند: «من برنامه‌های استکبار جهانی علیه ملت ایران را در سه جمله خلاصه می‌کنم، اول، جنگ روانی، دوم، جنگ اقتصادی و سوم، مقابله با پیشرفت و اقتدار علمی» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱/۱/۱۳۸۶).

با توجه به حضور کشورهای سلطه‌گر در منطقه به‌منظور سهم‌خواهی و منفعت‌طلبی اقتصادی، سیاسی و با توجه به شرایط ژئوپلیتیکی، این منطقه همواره شاهد منازعات و درگیری‌های فراوانی بوده است که می‌توان به حمله آمریکا به عراق (۲۰۰۳ م)، جریان بیداری اسلامی در کشورهای عربی و حمله ائتلاف عربی به رهبری عربستان سعودی به یمن اشاره نمود.

در این بین، امکان وقوع جنگ‌های آتی وجود دارد؛ اما هجمه تبلیغات و عملیات روانی نه تنها هم‌اکنون در جریان است، بلکه در زمان وقوع جنگ در شکل ویژه زمان

خود بروز خواهد نمود. مقابله با آن نیازمند شناسایی دقیق تاکتیک‌های عملیات روانی به کار گرفته شده در سال‌های اخیر است. از این رو، این پژوهش تلاشی است که هدف اصلی آن «شناسایی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی به‌کاررفته در سطح راهبردی، توسط بازیگران منازعات منطقه‌ای غرب آسیا (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م)» است که بدین‌منظور عملیات روانی سطح راهبردی در قلمروی زمانی و مکان مورد نظر را بررسی خواهد کرد.

اهمیت و ضرورت دستیابی به این هدف آنجاست که نیاز به تدوین راهبردهای صحیح و اتخاذ تاکتیک‌های مناسب در مواجهه با عملیات روانی دشمن در کلیه سطوح راهبردی، عملیاتی، تاکتیکی و تحکیمی ایجاب می‌کند که تحولات اخیر منطقه‌ای، تاکتیک‌های عملیات روانی به کار گرفته‌شده توسط بازیگران مختلف حاضر و نقش‌آفرین در منطقه شناسایی شود. عدم شناسایی این تاکتیک‌ها می‌تواند موجب عدم بروز امکان تهیه تاکتیک‌های مناسب برای مقابله با آن گردد. درواقع، با توجه به هدف فوق، آنچه یک موقعیت مسئله‌مند را به وجود آورده است این است که باید دانست که در رویدادها و منازعات اخیر منطقه‌ای کدام‌یک از تاکتیک‌های عملیات روانی به کار گرفته شده است تا دچار غافلگیری و بی‌برنامگی در مقابل آن نشویم. شناسایی این تاکتیک‌ها بخش نخست مسئله این تحقیق را تشکیل می‌دهد. بخش دوم مسئله این تحقیق این است که با توجه به تکرارپذیری، اهمیت و فراوانی به‌کارگیری این تاکتیک‌ها بتوان معین کرد که اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی در منازعات منطقه‌ای چگونه است. تعیین اولویت مذکور کمک خواهد کرد که توزیع و تمرکز منابع و تلاش‌ها برای طراحی اقدامات مقابله‌ای با عملیات روانی مشابه در تحولات و رویدادهای احتمالی آتی و یا اقدامات دشمن علیه ج.ا.ا بر اساس منطقی علمی و با توجیه تحقیقی صورت پذیرد؛ بنابراین، سؤال اصلی این تحقیق به این شکل تدوین گردید که: «تاکتیک‌های عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات اخیر منطقه‌ای (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) کدام‌اند و اولویت‌بندی آن‌ها چگونه است؟».

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

نظر به اهمیت فراوان موضوع، فعالیت‌های تحقیقاتی متعددی اعم از مقاله، پایان‌نامه و پروژه پژوهشی در زمینه‌های مرتبط با حوزه عملیات روانی و تاکتیک‌های آن به انجام رسیده است. مجید توسلی در سال ۱۳۸۶ هجری شمسی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود در دافوس آجا با عنوان «تاکتیک‌های مقابله با عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران» به روش‌های مقابله با عملیات روانی ذهنی و عینی آمریکا دست یافته است. در پژوهش دیگری به سال ۱۳۸۷ هجری شمسی، سید اسحاق حسینی معصوم پایان‌نامه کارشناسی ارشد دافوس خود را با موضوع «راه‌کارهای مقابله با اثرات ابزارهای تبلیغاتی آمریکا در عملیات روانی علیه جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه رسانیده است که استفاده و بهره‌برداری از اینترنت بومی، ماهواره‌ها و رسانه‌های سمعی و بصری بومی و فرهنگ‌سازی بر اثرات ابزار شبکه جهانی اینترنت (ترویج فساد و فحشا، افزایش دین‌گریزی و...) در عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در حد خیلی زیادی مؤثر است. در مقاله‌ای منتشر شده در سال ۱۳۹۰ هجری شمسی به قلم احمد سلیمانی و همکاران، با موضوع «بررسی عملیات روانی آمریکا علیه عراق در جنگ ۲۰۰۳ میلادی» که در مجله روان‌شناسی نظامی به چاپ رسیده است، نویسنده به این نتیجه رسیده که از ۴۹ تکنیک احصاشده نیروهای ائتلاف به رهبری آمریکا پنج تکنیک در سطح راهبردی با ۴/۵۷ امتیاز، ۱۷ تکنیک در سطح عملیاتی با ۴/۱۷ امتیاز، ۲۱ تکنیک در سطح تاکتیکی با ۴/۸ امتیاز و ۶ تا در سطح تحکیمی با ۸۷/۳ امتیاز (از مجموع پنج امتیاز) به کار برده شده است. شهبازی و شهابی (۱۳۹۰ ه.ش) در مقاله خود با عنوان «کاربرد شیوه‌های تبلیغی در روند اجرای عملیات روانی» نتیجه گرفته‌اند که شیوه‌های تبلیغی در روند اجرای عملیات روانی می‌تواند در کاهش روحیه ملی‌کشور مورد هجوم در مقابله با آن کشور تأثیر به‌سزایی داشته باشد. احمد قیومی (۱۳۹۱ ه.ش) در مقاله «بحران عراق از واقعیت میدانی تا فریب رسانه‌ای (جنگ روانی داعش و ضرورت جهاد رسانه‌ای)» که خبرگزاری فارس آن را منتشر کرده است به این نتیجه رسیده است که جنگ روانی مهم‌ترین راهبرد تروریست‌ها و حامیان عربی و غربی ایشان برای سرنگونی دولت مردمی

در عراق و افزایش فشار به نظام ج.ا.ا. بوده است. در تحقیق دیگری با عنوان «جنگ نرم و امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» که توسط محمدحسن حبیبیان و همکاران (۱۳۹۱ ه.ش) در فصلنامه علمی-پژوهشی امنیت پژوهی دانشکده علوم و فنون فارابی به چاپ رسیده است، محقق تلاش کرده است که شیوه‌های جنگ نرم دشمن را احصا و تأثیر آن بر امنیت فرهنگی کشور را تبیین نماید. نتیجه این تحقیق این است که دشمنان از شیوه‌های جنگ روانی، رایانه‌ای، اینترنتی براندازی نرم، راه‌اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی در جنگ نرم علیه ج.ا.ا. استفاده می‌نمایند و ج.ا.ا. می‌تواند با شناخت راه‌کنش‌های مورد استفاده در جنگ نرم و محورها و شیوه‌های جنگ نرم غرب و همچنین شناخت شاخص‌های امنیت فرهنگی و تهدید امنیت فرهنگی به اهداف مورد نظر دست یابد. اصغر افتخاری و مهدی ذوالفقاری (۱۳۹۳ ه.ش) در مقاله «الگوی مدرن عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران»، تلاش کرده است عملیات روانی از دیدگاه امنیت ملی را در چارچوب رویکرد تهدید نرم مورد بررسی قرار دهد و بالاخره اینکه در مقاله‌ای به قلم پریسا کریمی‌نیا که در سال ۱۳۸۶ هجری شمسی در مجله «مطالعات عملیات روانی» منتشر شده و عنوان آن «درس‌های برگرفته از تجارب عملیاتی اخیر آمریکا» است، محقق روش‌های عملیات روانی در عملیات نظامی آمریکا در افغانستان و عراق را به بررسی گذاشته است.

مفهوم‌شناسی

۱- عملیات روانی

اهمیت توجه به عملیات روانی از دیدگاه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) اهداف عملیات روانی و روش‌های آن بارها و بارها مورد تأکید مقام معظم فرماندهی کل قوا قرار گرفته است. از جمله اینکه ایشان در مورخه ۱۳۸۶/۱/۱ در مشهد مقدس در خصوص شکل‌های عملیات روانی دشمن که از آن به عنوان روش‌ها یا تاکتیک‌ها یاد می‌شود، چنین بیان داشتند که «یک بخش از جنگ روانی دشمن، دامن زدن به اختلافات است. در داخل کشور ما اختلافات قومی، اختلافات مذهبی - شیعه و سنی - اختلافات

جناحی، اختلافات صنفی و رقابت‌های صنفی را ترویج و تبلیغ می‌کنند. در داخل، مزدوران و ایادی‌ای هم دارند که مقاصد آن‌ها را در اینجا به شکل‌های گوناگون عمل می‌کنند. این‌ها شایعه‌پراکنی می‌کنند» (دیدار زائران و مجاوران حرم رضوی ۱۳۸۶/۱/۱). همچنین هدف عملیات روانی بارها مورد تأکید ایشان قرار گرفته است. از جمله اینکه در مورخه ۱۳۸۵/۱۱/۱۹ چنین اظهار داشتند: «هدف از عملیات روانی دشمن، تضعیف روحیه ملت ایران و نشانه‌ای از استیصال دولتمردان آمریکایی است، تهدید و ترساندن شیوه قدیمی و همیشگی سلطه‌گران برای تضعیف اراده و عزم ملت‌ها و چپاول منابع کشورها بوده است (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش ۱۳۸۵/۱۱/۱۹).

تعاریف عملیات روانی

اظهارنظرهایی که سه مفهوم عملیات اطلاعاتی، عملیات روانی و ارتباطات راهبردی را با هم تلفیق می‌کنند بر عدم اجماع بر روی تعاریف و عملکرد این سه حوزه اتفاق نظر دارند. این بدان معنی است که کارکردهای آنان از هم تمایز آشکاری ندارد (مونوز، ۲۰۱۲: ۵). عملیات روانی در مفهوم و برداشت عمومی و کلی عبارت است از مبارزه برای دستیابی به افکار و اراده مخاطبین از طریق رسانه‌های ارتباطی اقدام و فعالیت‌های روانی (رضایی، ۱۳۸۷: ۱۸)؛ اما مفهوم اساسی عملیات روانی، دستکاری عقاید از طریق به کارگیری یک یا چند رسانه ارتباطی یا به تعبیر دیگر، ناتوان کردن دشمن برای عمل و عکس‌العمل است (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۶).

جنگ افکار، مبارزه برای دستیابی به فکر و اراده مردم، جنگ برای تسلط به فکر مردم، جنگ فکری، جنگ ایدئولوژیک یا عقیدتی، جنگ اعصاب، جنگ سیاسی، فعالیت‌های اطلاعاتی بین‌المللی، فعالیت‌های اطلاعاتی ماورای دریاها، مبارزه اطلاعاتی، تبلیغات بین‌المللی، جنگ تبلیغاتی، جنگ کلامی، خصومت غیرمستقیم، تحریک ارتباطات بین‌المللی از جمله اصطلاحات و معادل‌هایی است که برای جنگ روانی و عملیات روانی رایج است. علی‌رغم تفاوت‌های اندک، همه این اصطلاحات بر یک چیز تأکید دارند و آن تلاش در جهت تحت تأثیر قرار دادن مخاطبین و به‌طور کلی مردم از طریق القائات روانی است. در میان اصطلاحات برشمرده، جنگ روانی و عملیات روانی، بیشترین مورد

استفاده برای نام‌گذاری را به خود اختصاص داده‌اند (نصر، ۱۳۸۱: ۸۳). باون عملیات روانی را فعالیت‌هایی از پیش مشخص‌شده برای انتقال اطلاعات معین به مخاطبین با هدف تأثیرگذاری بر احساسات، انگیزه‌ها، اهداف و نیز تأثیر بر رفتار دولت‌ها، سازمان‌ها و گروه‌ها و افراد خارجی تعریف می‌کند (جنیدی، ۱۳۸۹: ۲۷). همچنین در تعریف دیگری آمده است که عملیات روانی عبارت است از استفاده دقیق و طراحی‌شده از تبلیغات و سایر امکانات به‌منظور تأثیرگذاری بر افکار، احساسات، تمایلات و رفتار گروه‌های دوست، دشمن و بی‌طرف برای دستیابی به اهداف ملی (جنت‌مکان، ۱۳۸۸: ۵۴). عملیات روانی عملیاتی است که برای انتقال اطلاعات گزیده‌شده به مخاطبان و به‌منظور نفوذ در احساسات، انگیزه‌ها، استدلال‌های بی‌طرفانه و در نهایت رفتار دولت‌ها، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد دیگر طرح‌ریزی و اجرا می‌شود (دکترین عملیات روانی مشترک آمریکا ۵۳-۳، ۲۰۰۳: ۱۵).

اهداف عملیات روانی

دکتر اخوان‌فرد چنین گفته است که هدف اصلی عملیات روانی تأثیر و نفوذ در عقاید، احساسات و آرمان‌های افراد، چه گروه بی‌طرف و چه گروه‌های موافق و چه گروه‌های مخالف برای دستیابی به مقاصد مورد نظر است (اخوان‌فرد، مسعود و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۹۷).

اهداف نهایی عملیات روانی همان رسیدن به اهداف استراتژیک یک کشور است که در دکترین دفاعی یا جنگی ترسیم شده است (رضایی، ۱۳۸۷: ۴۲). هدف کلی اجرای عملیات روانی نیز تغییر یا اصلاح رفتار و اندیشه طرف مقابل برای رسیدن به اهداف مورد نظر است (جنت‌مکان، ۱۳۸۸: ۵۵).

از طرف دیگر، با توجه به مخاطب، عملیات روانی می‌تواند نسبت به دولت‌های مخالف و دشمن با هدف اثرگذاری بر عواطف و افکار مردم این دولت‌ها و ارتش آن‌ها به اجرا درآید، عملیات روانی در مقابل دولت‌های دوست به دنبال تأثیرگذاردن بر عواطف و افکار ملت‌های آن‌ها و جلب حمایت و همکاری آنان یا حداقل حفظ موضع بی‌طرفی توسط آنان است. عملیات روانی همچنین دولت‌های بی‌طرف را نیز هدف قرار می‌دهد (رضایی، ۱۳۸۷: ۴۲).

سطوح عملیات روانی

فریدمن عملیات روانی آمریکا در منطقه را در چهار سطح طبق جدول زیر طبقه‌بندی

می‌کند: (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۹)

جدول شماره ۱: سطوح عملیات روانی فریدمن

تعریف و مفهوم	سطح عملیات روانی
شامل فعالیت‌های گسترده و بلندمدتی است که در آن سعی می‌شود کشورها و مجامع دوست، دشمن و بی‌طرف را به شیوه‌ها و عملکردهای روانی مختلف مطابق خواست خود هدایت کند.	استراتژیک
هدف از عملیات روانی، عملیاتی حمایت و پشتیبانی از آن مأموریت و تحمیل فشار روانی بر نیروهای دشمن و اقناع مردم غیر نظامی برای یاری رساندن به فرمانده عملیات تاکتیکی در راستای تحقق اهداف از پیش تعیین شده است.	عملیاتی
در محدوده‌ای مشخص (میدان جنگ) و با اهداف معین انجام می‌شود و افراد نظامی و غیر نظامی وفادار به دشمن که در صحنه عملیات رزمی هستند را مورد هجوم قرار می‌دهد.	تاکتیکی
این نوع عملیات در مناطق تازه تصرف‌شده یا در نواحی‌ای که قبلاً در دست دشمن بودند به اجرا در می‌آید. تأکید این نوع عملیات بر بازگشت به حالت عادی است.	تحکیمی

این تقسیم‌بندی مورد اتفاق بسیاری از صاحب‌نظران حوزه عملیات روانی است و در بسیاری از ادبیات موجود به همین شکل آمده است.

الف- عملیات روانی سطح راهبردی

مشخصه‌های بارز راهبرد، اهداف بلندمدت در سطح کلان است؛ بنابراین عملیات روانی راهبردی جزئی از راهبرد کلی یک کشور به حساب می‌آید که با دو شیوه متفاوت در جهت منافع ملی فعالیت می‌نماید. در شیوه اول با توجه به آسیب‌های کلان سیاسی، فرهنگی، روانی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و ... در کشور مورد نظر، اقدامات روانی علیه قسمت اعظم جمعیت آن کشور به‌منظور کاهش سطح کارایی دولت، تضعیف مسئولین طراز اول نظامی و غیرنظامی، از بین بردن میل جنگجویی در نظامیان و متزلزل نمودن وحدت ملی به کار گرفته می‌شود. در شیوه دوم که در روش و اجرا در نقطه مقابل روش

اول قرار دارد، فعالیت‌های روانی در جهت تقویت روحیه ملی، ارتقای سطح وفاداری، تقویت هویت ملی، دینی، فرهنگی و به‌طور کلی حمیت ملی به‌منظور جلب حمایت مردمی جهت تحقق اهداف ملی در قالب سیاست‌های حمایتی دنبال می‌گردد؛ بنابراین فعالیت‌های روانی در عملیات روانی استراتژیکی، الزاماً می‌بایست در بطن راهبردها، سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و روش‌های اجرایی لحاظ شوند تا در دو جهت ایجابی و سلبی اهداف روانی را در دوستان و دشمنان بالقوه پیاده‌سازی نماید (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۴).

عملیات روانی راهبردی را همچنین فعالیت‌های اطلاعاتی بین‌المللی برشمرده‌اند که به منظور نفوذ در نگرش‌ها، ادراکات و رفتار مخاطب هدف و به نفع نیروهای خودی یا منافع کشور خودی در خلال جنگ و صلح اجرا می‌شوند (نکولا و همکاران، ۲۰۱۶: ۱). عملیات روانی سطح راهبردی دارای ویژگی‌هایی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت است از:

- دامنه فعالیت آن گسترده و متوجه تمام جمعیت‌ها می‌گردد.
- در زمره اهداف استراتژیک کشورها محسوب می‌گردد.
- دارای هدف دوربرد و کاربرد اصلی آن در شرایط عادی و صلح است.
- مخاطبین آن توده‌ها، بدنه، سازمان‌ها و تشکیلات می‌باشند.
- کمتر دستخوش تغییر و تحول قرار می‌گردد مگر اینکه در سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی تغییر قابل توجهی رخ دهد (قدیریان، ۱۳۸۷: ۳۳).

برخی از اهداف عملیات روانی سطح راهبردی نیز در منابع علمی تقویت و تحکیم دوستی میان کشورهای دوست و بی‌طرف، تحریک عناصر و گروه‌های آسیب‌پذیر و ناراضی، پشتیبانی از گروه‌های مخالف در دولت مورد نظر و ایجاد نافرمانی و سرپیچی اجتماعی، طغیان و شورش در صورت اقتضا ذکر گردیده‌اند (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۶).

ب- عملیات روانی سطح عملیاتی

از نظر ابراهیمی، عملیات روانی سطح عملیاتی به آن دسته از عملیات روانی اطلاق می‌شود که پیش از جنگ یا در حین آن در منطقه جغرافیایی خاصی (منطقه‌ای که

عملیات نظامی در آن انجام می‌شود) به منظور افزایش اثربخشی نبردها و استراتژی‌های فرماندهان نظامی صورت می‌گیرد. در واقع، عملیات روانی، عملیاتی، قبل، حین، آغاز و در طول جنگ یا مناقشه در یک حوزه جغرافیایی تعریف شده و در نتیجه آشکار شدن خصومت‌ها برای کارایی و پیشبرد مؤثر عملیات‌ها و استراتژی‌های فرماندهی به کار گرفته می‌شود (ابراهیمی خوسفی، ۱۳۹۳: ۱۰۸). اهداف عملیات روانی عملیاتی عبارت‌اند از: آماده کردن مردم کشور مورد نظر برای ورود نیروهای مهاجم، به حداقل رساندن مداخله افراد غیر نظامی در عملیات کشور مهاجم، تمرکز در نقاط ضعف طرف مقابل، مقابله با تبلیغات دشمن و در نهایت دامن زدن به نارضایتی نیروها و افراد طرف مقابل (ابراهیمی خوسفی، ۱۳۹۳: ۱۰۹).

ج- عملیات روانی تاکتیکی (جنگ روانی)

تاکتیک در فرهنگ نظامی، به هنر طراحی و آرایش نظامی در جنگ و رزمایش‌های منطقه‌ای و مرحله‌ای گفته می‌شود که معمولاً توسط فرماندهان محلی طرح‌ریزی می‌گردد. آنچه از معنا و مفهوم ارائه شده آشکار می‌گردد، این است که تاکتیک بخشی از اهداف مرحله‌ای راهبردی به حساب می‌آید که به صورت برنامه‌ریزی شده یا برحسب ایجاد وضعیت ویژه در محدوده‌ای مشخص به وقوع می‌پیوندد؛ بنابراین عملیات روانی تاکتیکی نیز مرحله‌ای از استراتژی روانی است که در شرایط بحرانی و جنگ، متوجه نیروها و مردم موجود در داخل منطقه نبرد می‌گردد. از مشخصه‌های عملیات روانی تاکتیکی، اهداف مقطعی در سطح محدود است که حسب شرایط صحنه نبرد در چارچوب کلی استراتژی به اجرا گذاشته می‌شود (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷).

عملیات روانی سطح تاکتیکی به منظور پشتیبانی مستقیم از عملیات نظامی تاکتیکی نیروهای خودی در مناطق هدف، برنامه‌ریزی و اجرا می‌گردد (آیین‌نامه عملیات روانی ارتش آمریکا، ۱۳۸۷: ۱۶).

با افزایش تأثیر عوامل محیطی؛ نظیر عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در پیروزی نسبت به گذشته، عملاً محدود نمودن اقدامات روانی در منطقه نبرد پذیرفته شده

نیست، زیرا در عصر کنونی سرنوشت جنگ فقط در میدان‌های نبرد تعیین نمی‌گردد؛ در نتیجه در وضعیت جنگ و بحران‌های امنیتی گسترده، همه امکانات کشور فعال می‌گردد. متنها حساسیت و اهمیت نیروهای نظامی و غیرنظامی مستقر در منطقه نبرد از جایگاه و نقش مؤثری برخوردارند که عملیات روانی تاکتیکی وظیفه اساسی و مهمی از این جهت بر عهده دارد (قدیریان، ۱۳۸۷: ۳۷).

د- عملیات روانی تحکیمی

این عملیات که از آن به نام‌های «استقراری»، «تثبیتی»، «تأییدی» و «تقویتی» نیز یاد می‌کنند، به اقدامات روانی اطلاق می‌گردد که در ادامه عملیات روانی استراتژیکی و تاکتیکی به منظور حفظ و تضمین پیروزی‌های به دست آمده و برقراری نظم و آرامش در منطقه اشغالی، تحت کنترل و یا منطقه‌ای که بحران در آن فروکش کرده به اجرا گذاشته می‌شود. هدف نهایی از اجرای عملیات روانی تحکیمی، پیروزی در جنگ، برقراری صلح یا حفظ پیروزی به دست آمده است. در این عملیات طراحان و مجریان روانی، فعالیت‌ها و اقدامات خود را جهت جلب اعتماد و پشتیبانی مردم و ارائه آموزش‌های لازم به منظور افزایش سطح آگاهی و شناخت نسبت به فعالیت‌های دشمن و ایستادگی در برابر شایعات معطوف می‌دارند (همان منبع، ۶۴).

تاکتیک‌های عملیات روانی

اجرای موفقیت‌آمیز عملیات روانی در سطوح مختلف نیازمند به کارگیری تاکتیک‌های مناسب است. برخی از مهم‌ترین تاکتیک‌های عملیات روانی که در منازعات اخیر منطقه‌ای به کار گرفته شده‌اند عبارت‌اند از:

ارعاب: ارعاب یا ترور یا تهدید در برانگیختن ترس و هراس مخاطب جهت تحت فشار قرار دادن او. عامل جنگ روانی ضمن تهدید و ترساندن مخاطب، به وی این‌گونه القا می‌کند که خطرات احتمالی زیادی بر سر راه او قرار دارد و یا اینکه مخاطب توان لازم را برای دستیابی به هدف ندارد و بدین ترتیب عامل، مخاطب را وادار به ترک دشمن و لجاجت نموده و در نهایت متخصص جنگ روانی با به کارگیری این تاکتیک

قادر است که دشمن خود را به تسلیم و تمکین در برابر خواسته خود وادار نماید (رضایی، ۱۳۸۷: ۱۶۷).

تفرقه: در این تاکتیک با تکیه بر بسترها و زمینه‌های اختلاف‌انگیز در موضوعات تاریخی، قومی، دینی، طبقاتی، شخصی و... تلاش می‌شود تا بر دامنه و عمق اختلافات بین صفوف دشمن به متحدانش افزوده گردد. این تاکتیک در عملیات روانی استراتژیکی، تاکتیکی و تحکیمی علیه گروه‌های دشمن و مخالف کاربرد دارد (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷۷).

فریب: عبارت است از ارائه وارونه واقعیت برای دستیابی به برخی برتری‌ها. عملیات فریب، سلسله اقدامات سازمان‌یافته و پنهانی است که به منظور تأثیرگذاری بر ذهنیت حریف طراحی و اجرا می‌شود و هدف اصلی آن ایجاد انحراف در تصمیمات حریف از طریق ارائه اطلاعات هدفمند به او و اجبار وی به اقدام یا عدم اقدام در جهت منافع ملی کشور خودی یا به ضرر منافع خویش هست (جنیدی، ۱۳۱۳).

تخدیر: تخدیر شیوه‌ای خاص از جنگ روانی است که در این تاکتیک، متخصص جنگ روانی به منظور متوقف نمودن مخاطب یا مخاطبین خود از ادامه اقداماتشان، پشتوانه عاطفی آن‌ها را نشانه می‌رود (رضایی، ۱۳۸۷: ۲۱۵).

شایعه: شایعه گزاره‌ای است که منبع آن ناموثق است؛ از همین رو یافتن منبع نشر آن اغلب دشوار یا ناممکن است. با وجود این، گاهی اثر شایعه بسی فزون‌تر و فراگیرتر از تأثیرات حاصل از رسانه‌های رسمی است؛ زیرا شایعه اغلب در فضای رکودی رواج می‌یابد که عاملان عملیات روانی با بهره‌گیری از فنون و تاکتیک‌هایی همچون تاکتیک تبخیر، آن را پدید آورده‌اند. در چنین فضایی عطش شهروندان برای کسب آگاهی آن‌چنان افزایش می‌یابد که آنان شبه‌واقعیت‌ها را، واقعیت و اقوال ناموثق و اغلب دروغ‌ها را، راست تلقی می‌کنند (جنیدی، ۱۳۸۹: ۳۲۰).

پادزهر: این تاکتیک جهت‌گیری کلی آن، خنثی کردن تبلیغات روانی دشمن است و به علت کاربردش در مصون نگه‌داشتن افراد جامعه، همواره مورد توجه جدی زمامداران در هر سه نوع عملیات روانی (استراتژیکی، تاکتیکی و تحکیمی) است. در حوزه ضد روانی، طیف گسترده‌ای از تکنیک‌های روانی وجود دارد که به‌طور مستقیم در کاستن از تأثیرات

عملیات روانی دشمن دخالت دارند، لیکن برخی از تکنیک‌ها، توانایی‌هایی دارند که صفت «پادزهری» آن‌ها نمایان و برجسته است که از آن جمله می‌توان به مواردی، مانند تکنیک واکسینه کردن، پاسخگویی و سکوت اشاره نمود (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۸۲).

جعل: به اقداماتی اطلاق می‌شود که از طریق دست‌کاری در اسناد و مدارک، بتوان برداشت مورد نظر را به مخاطب القا کرد و او را فریب داد (همان منبع).

نسبت دروغ دادن: از جمله فنونی است که به‌منظور فریب مخاطبان انجام می‌شود و کاربرد آن در حوزه دشمن از نظر گروه‌ها، دولت‌ها، افکار عمومی و روح حاکم بر جوامع بین‌المللی پذیرفته شده است، لیکن نسبت دروغ دادن در حوزه خودی، عملی زشت است و قابل دفاع نمی‌باشد (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۸۲).

اطمینان‌بخشی: شرط موفقیت در عملیات روانی به میزان اطمینان و اعتمادی منوط است که مخاطبان باید به عامل عملیات داشته باشند، لذا برای افزایش اثربخشی اقدامات روانی، ابتدا باید دیوارهای بی‌اعتمادی در مخاطب را فرو ریخت تا با اطمینان خاطر، آمادگی پذیرش پیام روانی در او ایجاد گردد (جنیدی، ۱۳۸۹: ۳۲۴).

۲- منازعات مهم منطقه‌ای

منطقه غرب آسیا از دیرباز به‌طور کلی و در طی سالیان اخیر به‌طور خاص محل بروز منازعات و مناقشات فراوان بوده است. بررسی دقیق تک‌تک حوادث و تحولات منطقه‌ای نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل بروز آن‌ها حضور کشورهای فرامنطقه‌ای و انفعال بسیاری از کشورهای منطقه است. با توجه به گستردگی و تنوع رویدادهایی که می‌توان از آن‌ها به‌عنوان منازعات منطقه‌ای یاد کرد، اهم آن‌ها در بازه زمانی ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۷ میلادی با تکیه بر تشکیل جلسه جمع‌خبرگان به شرح زیر احصا گردید.

یکم: اشغال عراق توسط ارتش آمریکا (سال ۲۰۰۳ م)

این عملیات در تاریخ نوزدهم مارس ۲۰۰۳ م با بمباران کاخ ریاست جمهوری عراق به‌وسیله هواپیماهای آمریکایی آغاز شد و متعاقب آن ورود نیروهای نظامی آمریکا و

انگلیس از مرز کویت به عراق صورت گرفت. بیست روز پس از بمباران کاخ ریاست جمهوری عراق، بغداد توسط نیروهای آمریکایی اشغال شد و حکومت دیکتاتوری صدام که فاقد پایگاه اجتماعی و حمایت مردمی بود؛ علی‌رغم وجود ارتش قوی، تقریباً بدون مقاومت جدی سقوط کرد (سایت خبری تحلیلی فرارو). عملیات روانی آمریکا در این عملیات طبق تقسیم‌بندی مرادی و همکاران در سه مرحله قابل ارزیابی است. مرحله یکم، اقدامات روانی آمریکا پیش از شروع جنگ که شامل تصویرسازی و بزرگ‌نمایی تهدید عراق، بسیج نفرات علیه دشمن (عراق)، هدایت تبلیغاتی - روانی جنگ علیه عراق و همراه ساختن افکار عمومی با اقدامات نمادین می‌شد. مرحله دوم، عملیات روانی و تبلیغاتی آمریکا طی جنگ مشتمل بر بلوف‌زنی و غافلگیری، برجسته کردن دستاوردهای نظامی، نحوه برخورد با اسرا، تصرف زمین برای بهره‌برداری روانی، ایجاد شوک و بهت، دولت‌زدایی (جدا کردن مردم از دولت)، پخش شایعات و پراکندن اطلاعات غلط، پوشش تبلیغاتی و کنترل شدید رسانه‌ها، راه‌اندازی شبکه ماهواره‌ای آمریکایی به زبان عربی و تخریب روحیه دشمن و القای شکست با بهره‌گیری از اینترنت می‌شد. مرحله سوم این عملیات، اقدامات روانی آمریکا پس از جنگ و اشغال بود که از آن جمله استفاده از ادبیات متفاوت با واقعیت، غربالگری، تحریف و دستکاری اطلاعات از سوی رسانه‌ها، اعلام خبر بدون پخش تصاویری از آن و برجسته کردن رویدادهای کم‌اهمیت قابل ذکر است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۶ تا ۱۷۸).

دوم: جنگ ۳۳ روزه حزب الله لبنان و رژیم صهیونیستی

جنگ ارتش رژیم صهیونیستی علیه حزب الله در لبنان در ۱۲ ژوئیه سال ۲۰۰۶ میلادی آغاز شد آن هم پس از یک حمله جزئی حزب‌الله علیه مواضع نیروهای رژیم صهیونیستی که در جریان آن هشت سرباز رژیم صهیونیستی کشته شده و دو سرباز گشتی در مرز شمالی نزدیک لبنان ربوده شدند. رژیم صهیونیستی در این هنگام تصمیم گرفت جنگ یک‌جانبه‌ای را علیه حزب‌الله آغاز کند. تاریخچه پرفرازونشیب پیدایش حزب‌الله حاوی درس‌ها و آموزه‌هایی است. این حزب در میان احزاب لبنان، تنها حزبی است که به علت مبارزه علیه اشغالگران، مولود مقاومت به شمار می‌آید. استراتژی

حزب‌الله در خصوص محور بودن مقاومت علیه اشغالگران باعث شد تا این حزب خود را از منازعات قدرت در صحنه سیاسی لبنان دور نگه دارد. همین امر دستاوردهایی را در پی داشته که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) مبارزه بی‌امان حزب‌الله و پیروزی‌های مقاومت اسلامی بر ارتش اشغالگر رژیم صهیونیستی، اسطوره نظامی رژیم صهیونیستی را درهم شکست و زمینه را برای پیروزی‌های بعدی علیه رژیم صهیونیستی فراهم کرد.

ب) الگوی جنگ انقلابی حزب‌الله که مبتنی بر فرهنگ شهادت بود، نقطه پایانی بر الگوهای مبارزاتی مبتنی بر فرهنگ ملی‌گرای عربی بود و قدرت فرهنگی مبتنی بر اسلام و شهادت را ثابت کرد.

ج) مبارزه پیگیر و بی‌امان حزب‌الله علیه رژیم اشغالگر قدس و رد هرگونه سازش با این رژیم و موضع اصولی و موفقیت‌نهایی این جنبش در عقب‌راندن نیروهای متجاوز از سرزمین‌های اشغال‌شده لبنان موجب شد که بطلان روش رایج میان دولت‌مردان عرب را به اثبات رساند و بر همگان روشن شد که رژیم صهیونیستی جز زبان زور، هیچ زبان دیگری را نمی‌شناسد (کوردزمن، ۱۳۸۸، ۹).

عملیات روانی رژیم صهیونیستی بر ضد نیروهای حزب‌الله

رژیم صهیونیستی از ارسال پیام از طریق تلفن همراه تا شیوه قدیمی هشدارهای رادیویی، طیف گسترده‌ای از فناوری‌های جدید و قدیم را به‌عنوان بخشی از عملیات روانی بر ضد نیروهای حزب‌الله به کار گرفت. دولت صهیونیستی با آغاز حملات خود شمار زیادی اعلامیه را نیز هر روز در آسمان لبنان پخش می‌کرد که به بمب‌های اعلامیه معروف بودند؛ به طوری که در این مدت بیش از هفده میلیون برگه در آسمان لبنان پخش شد. بیش از هفتصد هزار پیام صوتی نیز به شیوه‌های گوناگون برای شهروندان لبنان ارسال گردید. رژیم صهیونیستی همچنین واحد عملیات روانی خود را فعال ساخت و در برنامه‌ای کم‌سابقه از تلویزیون، زن کاریکاتوریست جوان را از پشت نشان داد که در حال طراحی کاریکاتورهایی از سران حزب‌الله بود. تلویزیون رژیم صهیونیستی نیز تصاویری

از جمع‌آوری اجساد را نشان می‌داد که عنوان می‌شد اجساد کشته‌شدگان نیروهای حزب‌الله است (مرادی، ۱۳۹۰: ۵۶۵).

عملیات روانی حزب‌الله در مقابل رژیم صهیونیستی

تلویزیون لبنان صحنه‌هایی را نشان می‌داد که در آن مردم اعلامیه‌های رژیم صهیونیستی را جمع‌آوری و آتش می‌زدند. همچنین صحنه‌ای را نمایش داد که سرنگونی یک فروند بالگرد رژیم صهیونیستی را در نزدیکی بیروت نشان می‌داد. همچنین صحنه‌هایی از بقایای بمب‌های آمریکایی مخصوص پخش اعلامیه‌ها نیز نشان داده می‌شد تا ثابت شود که ایالات متحده نیز در کنار رژیم صهیونیستی در این جنایت دست دارد. تلویزیون المنار هم دائم ادعاهای رژیم صهیونیستی در مورد تعداد کشته‌شدگان و تجهیزات نظامی تصرف‌شده را تکذیب و به‌منظور جنگ روانی آن را عنوان می‌کرد. مهم‌ترین رادیوی حزب‌الله با نام النور نیز شهرهای مرکزی سرزمین‌های اشغالی را در پوشش خود قرار می‌داد. شاید جالب‌ترین نبرد حزب‌الله بازی رایانه‌ای نیروی ویژه باشد که به کودکان اجازه می‌دهد تا نقش یک مبارز مقاومت اسلامی را بازی کنند و سربازان رژیم صهیونیستی را به هلاکت رسانده و سران آن‌ها را ترور کنند (مرادی، ۱۳۹۰: ۵۶۸).

سوم: جنگ ۲۲ روزه رژیم صهیونیستی علیه غزه

این جنگ از ۲۷ دسامبر ۲۰۰۸ میلادی آغاز شد و تا ۱۸ ژانویه ۲۰۰۹ میلادی ادامه داشت و هدف اصلی این رژیم از کشتار در غزه، علاوه بر بازگرداندن توان استقامت خود، دفع تهدید اخیری بود که از خویشتن‌داری فلسطینی متوجه او می‌شد. در طی سه دهه گذشته، جامعه بین‌المللی از استقرار فلسطین و رژیم صهیونیستی به شرط عقب‌نشینی کامل رژیم صهیونیستی به مرزهای ژوئن ۱۹۶۷ میلادی خود و درخواست پناهندگی به شرط بازگشت و پرداخت غرامت، حمایت کرده است. قطعنامه استقرار صلح آمیز مورد درخواست فلسطین، در مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۲۰۰۸ میلادی با ۱۶۴ رأی موافق، ۷ رأی مخالف و ۳ رأی ممتنع مواجه شد. در مارس ۲۰۰۸ میلادی خالد مشعل رئیس دایره سیاسی حماس در یک مصاحبه اظهار داشت: فرصتی پیش آمده تا با شیوه

متفاوت از شیوه برخورد رژیم صهیونیستی و حامی آن ایالات متحده، به این منازعه رسیدگی شود. در این موقعیت باید توافق نظر ملی فلسطین را در طرح سیاسی مبنی بر مرزهای ۱۹۶۷ میلادی به دست آورد و این یک شرایط استثنایی است که در آن اکثر نیروهای فلسطینی از جمله حماس، با حضور یک دولت در مرزهای ۱۹۶۷ میلادی موافق هستند. همچنین جهان عرب نیز بر آن توافق نظر دارد و این یک موقعیت تاریخی است؛ اما هیچ‌کس از این فرصت استفاده نکرده و هیچ‌گونه همکاری‌ای با آن صورت نگرفته است. فقط فلسطینی‌ها با آن موافقت کرده‌اند و عرب‌ها توسط رژیم صهیونیستی و ایالات متحده از این کار منع شده‌اند (چامسکی، ۱۳۹۱: ۱۳۸).

جدول شماره ۲: تکنیک‌های عملیات روانی CNN در جنگ غزه در پنج ساعت برنامه

(مرادی، ۱۳۹۰: ۵۶۸)

ردیف	تکنیک	فراوانی	درصد
۱	برچسب‌زنی (تروریست معرفی کردن حماس)	۷۶	۱۶
۲	نام‌گذاری جنگ (جنگ رژیم صهیونیستی علیه حماس تروریست)	۲۹	۶
۴	برجسته‌سازی انشقاق حماس و دولت خودگردان	۳۱	۷
۵	القای مظلومیت صهیونیستی	۲۵	۵
۶	نام‌گذاری حماس (دولت کودتا)	۱۲	۱۳
۷	انسانیت‌زدایی از اعضای حماس (جنایتکار معرفی کردن)	۱۷	۴
۸	بزرگ‌نمایی قدرت و توان رژیم صهیونیستی	۱۶	۳

چهارم: ظهور گروه‌های تروریستی و وقوع بحران در سوریه (۲۰۱۰ م)

نارضایتی‌ها و اعتراضات مردمی علیه دولت سوریه از ماه مارس ۲۰۱۱ میلادی در سوریه آغاز شد. این اعتراضات تا حدودی الهام‌گرفته از اعتراضات مشابه در سایر کشورهای منطقه غرب آسیا بود (حافظ‌الله خان و همکاران، ۲۰۱۸: ۵۹۱) طی سالیان اخیر، نظام سوریه به‌عنوان یکی از اعضای اصلی جبهه مقاومت در منطقه، با چالش عظیم سیاسی و امنیتی در داخل رو به رو شده که از مسأله‌ای داخلی فراتر رفته و جبهه‌بندی جدیدی را نه تنها در صحنه منطقه‌ای؛ بلکه در سطح بین‌المللی ایجاد کرده است (دوستی، ۱۳۹۱: ۲۱۳).

نقش کلیدی نظام سلطه برای به زانو در آوردن سوریه قابل انکار نیست. تحولات سیاسی منطقه که دوستان و هم‌پیمانان نزدیک نظام سلطه و محور محافظه‌کار عربی را هدف قرار داده بود، چنان موجی از نگرانی میان آمریکا و متحدان غربی و عربی این کشور ایجاد کرد که با حمایت سیاسی، اطلاعاتی، تسلیحاتی و مالی از مخالفان مسلح، اعتراضات مردمی در سوریه را که تنها خواستار انجام اصلاحات و تغییر در شرایط سیاسی و اجتماعی بودند، به بحرانی عظیم و جنگ داخلی و نیز نبردی فراگیر و بحران منطقه‌ای تبدیل کردند (همان، ۲۱۴). علت طولانی شدن بحران سوریه مقاومت حکومت سوریه و دخالت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در این بحران است (ساجدی، ۱۳۹۲: ۱۵۸).

سوریه مانند بسیاری از دولت‌ها و نظام‌ها صاحب مشکلات عدیده زیرساختی در حوزه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است؛ اما بی‌شک بحران موجود آن معلول معادلات و مناسبات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و هزینه‌ای برای ائتلاف با ایران و حمایت از مقاومت فلسطین است؛ لذا باید آن کشور را آوردگاهی برای رقابت‌های استراتژیک توصیف نمود. در کنار مناقشات سیاسی، بحث عقیدتی - مذهبی (سنی، شیعه، علوی) و مباحث قومی (کرد، ترک، عرب)، مسائل ریشه‌ای کشور سوریه به حساب می‌آیند؛ اما نه تا بدان حد که بحران و کشتاری به این گستره و در این بازه زمانی بیافریند. از نظر داخلی، از یک‌سو گروه موسوم به ارتش آزاد سوریه با ترکیبی ناهمگون از نظر ایدئولوژیک، اهداف و حتی ملیت نامتجانس و از دیگر سو نظام کنونی حاکم بر سوریه و به‌صورت مشخص ارتش سوریه به‌عنوان طرف‌های مستقیم مناقشه با داعیه حمایت مردمی و همراهی افکار عمومی می‌خواهند تا صحنه را به نفع خود رقم زنند. البته نباید از نظر دور داشت که اقدامات و اصلاحات سیاسی اخیر صورت‌گرفته از سوی بشار اسد اگر از زمانی زودتر صورت می‌پذیرفت، می‌توانست افزون بر رفع بهانه‌ها و اتهامات حقوق بشری مطرح‌شده از سوی مخالفان وی، میزان بیشتری از افکار عمومی سوریه را با رئیس‌جمهور سوریه موافق و همگام سازد (مصطفوی، ۱۳۹۲: ۱۸۲). مهم‌ترین مشکل پیش روی اسد، تأمین مالی دولت به‌خصوص هزینه‌های نظامی و امنیتی آن است و قطعاً آسیب‌پذیری او نیز از همین ناحیه خواهد بود، چرا که بقای وی تاکنون نیز مرهون استمدادهای ایران و روسیه است.

استفاده از سایت‌های مختلف اینترنتی از جمله فیسبوک و توئیتر و همچنین ارائه گزارش‌های مستمر و لحظه به لحظه توسط کانال‌های ماهواره‌ای پربیننده عربی، مانند العربیه و الجزیره و تاحدودی بی.بی.سی فارسی نقشی بسیار مهم و اساسی را در اطلاع‌رسانی، ترغیب و هدایت اذهان عمومی کشورهای منطقه به‌ویژه جوانان داشته است. شیوه‌های مشابه اعتراضات از جمله شعارها و خواسته‌های مردم گواه بر این ادعاست. (موسویزاده، ۱۳۹۰: ۵).

در حوزه تبلیغات، هدف اصلی عملیات روانی به کار گرفته شده در جنگ سوریه نامشروع جلوه دادن دولت اسد و معرفی عملیات تروریستی به‌عنوان قیام مردمی و همچنین هموار کردن مسیر برای مداخله خارجی بود (اردیزی، ۱۳۹۱: ۱).

پنجم: ظهور داعش در عراق (۲۰۱۱ م)

ریشه داعش به جماعت توحید و جهاد می‌رسد که در سال ۱۹۹۹ میلادی به رهبری ابومصعب الزرقاوی تأسیس و در سال ۲۰۰۴ میلادی به شبکه القاعده پیوست و پس از آن به القاعده عراق معروف شد. این گروه که وارد جنگ با دولت عراق و نیروهای آمریکایی مستقر در عراق شده بود در سال ۲۰۰۶ میلادی با چندین گروه اسلامگرای دیگر ائتلاف کرده و «مجلس شورای مجاهدین» را تشکیل داد که یک قدرت مهم در وسیع‌ترین استان عراق (انبار) محسوب می‌شد. در ۱۳ اکتبر همین سال، مجلس شورا به همراه چند گروه شورشی دیگر «حکومت اسلامی عراق» را تشکیل داد.

پیش از حملات گسترده گروه داعش در ماه ژوئن ۲۰۱۴ میلادی، آن‌ها تنها در مناطقی از استان‌های عراق به‌ویژه استان الانبار حضور داشتند و از آنجا عملیات تروریستی در کل عراق را پوشش می‌دادند. بر اساس گزارش‌ها و آمار منتشرشده، داعش در نیمه دوم سال ۲۰۱۳ میلادی نزدیک به ۱۴۰۰ خانه در عراق را منفجر و ویران کرد. طی این حملات ۱۹۹۶ نفر کشته و ۳۰۲۱ نفر زخمی شدند؛ اما عناصر داعش در ماه ژوئن ۲۰۱۴ میلادی در اقدامی بی‌سابقه به موصل - مرکز استان نینوا - یورش برده و ظرف مدت چند ساعت این شهر را تصرف کردند. آن‌ها همچنین شهرهای مختلفی از استان‌های همجوار نینوا در عراق و بخش‌های زیادی از خاک سوریه را نیز اشغال

کردند (بصری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۴). یکی از پژوهش‌های انجام‌شده درباره عملیات روانی داعش نشان می‌دهد که این گروه تکفیری-تروریستی از تاکتیک‌هایی همچون اخبار کنترل‌شده، اغراق، تفرقه، شایعه‌پراکنی و تخریب روحیه استفاده می‌کند (باقری دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۱).

ششم: حمله نظامی ائتلاف تحت رهبری عربستان سعودی به یمن (۲۰۱۵ م)

از جمله کشورهایی که بلافاصله پس از گریز زین‌العابدین بن علی از تونس، ناآرامی‌ها و تظاهرات گسترده‌ای را به خود دید، یمن بود. پس از سقوط مبارک در ۱۱ فوریه سال ۲۰۱۱ میلادی، تظاهرات گسترده یمنی‌ها با هدف سرنگونی علی عبدالله صالح، رئیس‌جمهور سه‌دهه‌ای یمن، آغاز شد. ۱۹ ژانویه ۲۰۱۵ میلادی، حوثی‌ها کنترل کاخ ریاست جمهوری، وزارتخانه‌ها و نهادهای کلیدی دولتی را به دست گرفتند و رئیس‌جمهور و برخی از اعضای کابینه او را در بازداشت خانگی قرار دادند. سه روز بعد، رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر، خالد بحاح و کابینه به دنبال فشارهای انصارالله برای اتخاذ تصمیماتی به نفع این گروه از جمله نامزدهای پست‌های کلیدی، استعفا دادند. این نمونه‌ای از فعالیت گروه انصارالله است که در این عرصه روز به روز در جریان تغییرات، نقش پررنگ‌تری را ایفا می‌کردند که در این رابطه می‌توان به مخالفت یک‌جانبه آن‌ها با فرستاده مجمع عمومی یمن، جمال بن عمرو، ابراز نمودند و در ۶ فوریه یک‌تنه با صدور بیانیه‌ای از قانون اساسی کمیته انقلاب تأسیس کردند و آن را بالاترین مقام مسئول در کنترل امور دولتی دانست. طبق ماده ۱۱ این بیانیه، این کمیته موظف است از تمامی معیارها و روش‌ها جهت صیانت از حاکمیت این کشور اتخاذ کند و آزادی‌های مردم و همچنین ثبات و امنیت کشور را تضمین کند. ریاست این کمیته را انصارالله به محمدعلی حوثی که در تصرف شهر صنعا نقش مهمی را ایفا نمود، سپردند و همچنین مقرر شد این کمیته طبق راهنمایی و نظارت عبدالمالک حوثی فعالیت کند و تسلط خود را بر مناطق تحت سیطره خویش و نهادهای دولتی مستحکم‌تر کند. رئیس‌جمهور در ۲۱ فوریه به عدن فرار کرد. در ۱۹ مارس یک هواپیمای جنگی نیروی هوایی یمن تحت دستوراتی از صنعا، فرودگاه عدن را بمباران کرد و حمله‌های هوایی را علیه کاخ ریاست جمهوری آنجا آغاز نمود؛ یعنی جایی که در آن زمان رئیس‌جمهور در آنجا بود. در طول هفته بعد،

حوثی‌ها و متحدان واحدهای نظامی یمنی وفادار به صالح با حمایت نیروهای عملیاتی ویژه در عدن و تحت فرماندهی سرتیپ ژنرال عبدالحافظ السقف، یکی از وفاداران صالح، به سوی عدن پیشروی کردند. در همان روز ۱۹ مارس، ائتلاف به رهبری عربستان، عملیات موسوم به برق‌آسا را به کشور یمن آغاز نمود (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳).

کشور عربستان به بهانه درخواست منصورالهادی با تشکیل ائتلاف به یمن حمله کرد که شورای امنیت در قطعنامه ۲۲۱۶ نیز تلاش نموده است که به آن مشروعیت ببخشد. این در حالی است که از یک‌سو دعوت به سرکوب نظامی خارجی علیه یک ملت که از طریق مسالمت‌آمیز خواسته‌هایی را دنبال می‌کند، و جاهت ندارد، ضمن آنکه فرد درخواست‌کننده، یعنی منصورالهادی در زمان درخواست هیچ جایگاه قانونی‌ای نداشته است. علاوه بر آن نباید از (اصل حق تعیین سرنوشت) ملت‌ها گذر نمود. مردم کشور یمن از طریق راه‌های مسالمت‌آمیز و دموکراتیک به دنبال همین اصل بودند، زیرا طبق ماده ۱۴۴ قانون اساسی کشور یمن با استعفای رئیس‌جمهور، دوره ریاست آن پایان پذیرفته است. حمله نظامی عربستان و ائتلاف عربی به یمن، نه در مقام دفاع مشروع بوده است و نه با مجوز شورای امنیت بوده، زیرا حمله نظامی علیه آن‌ها از سوی انصارالله یا دیگر گروه‌ها اتفاق نیفتاده است. به عبارت بهتر، حمله عربستان تحت شمول قاعده آمره بین‌المللی؛ یعنی اصل منع توسل به زور، یک حمله نامشروع و تجاوز به کشور مستقل یمن است و این حمله تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی است (همان منبع: ۶۱).

روش‌شناسی تحقیق

هدف از این پژوهش شناخت موضوع در محیط واقعی بوده و محقق به دنبال خلق محصول جدید نیست و نتایج تحقیق می‌تواند کاربرد داشته باشد. به همین دلیل این پژوهش به لحاظ بهره‌ای که می‌تواند داشته باشد از نوع کاربردی است. از سویی دیگر، این پژوهش سعی دارد تا یافته‌های خود را آن‌گونه که روی داده است توصیف کرده و آن‌ها را به صورت قابل استفاده ارائه نماید و چون در پی استنتاج‌های علمی و مقایسه متغیرها نیست، بنابراین، روش انجام پژوهش توصیفی است.

برای مطالعه و بررسی پیشینه پژوهش و ادبیات موجود مرتبط با آن از اسناد و کتب و مقالات مرتبط با موضوع موجود در آرشیوها و کتابخانه‌های در دسترس و پایگاه‌های اینترنتی معتبر بهره گرفته شده است. علاوه بر آن، برای اکتشاف برخی از جنبه‌های موضوع تحقیق از نظرات جمع خبرگان بهره‌برداری گردیده است. یافته‌های این بررسی‌ها برای تهیه پرسشنامه بسته محقق‌ساخت با ۱۳ پرسش به کار گرفته شد. این پرسشنامه دارای دو بخش اطلاعات کلی پاسخگویان و گویه‌های مرتبط با متغیرهای تحقیق می‌باشد.

متغیر مستقل این پژوهش «تاکتیک‌های عملیات روانی» و متغیر تابع آن «منازعات اخیر منطقه‌ای» است. دستیابی به مؤلفه‌های هر یک از متغیرها با رجوع به اسناد و مدارک موجود پیرامون آن‌ها و نیز اسناد بالادستی میسر گردیده است. کلیه اسناد و مدارک صاحب‌نظران و متخصصین حوزه عملیات روانی در سطح شهر تهران جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند و به تعداد ۳۰۰ نفر می‌باشند. حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران تعداد ۵۴ نفر به دست آمده است. در این تحقیق؛ ابتدا با مطالعات اکتشافی عمیق، ابعاد مختلف موضوع احصا گردید. سپس با استفاده از روش خبرگی و تحلیل تفسیری اسناد موجود، اهم منازعات منطقه‌ای شناسایی شد. به‌منظور اطمینان از روایی، ضمن مشورت با صاحب‌نظران، خبرگان و کارشناسان متخصص مرتبط؛ پس از حصول اجماع نسبی نظرات، از میان ده‌ها سؤال متناظر حاصل از یافته‌های مطالعات نظری و سؤالات بسته، تعدادی سؤال در قالب پرسشنامه برای توزیع میان جامعه آماری تنظیم و طراحی گردید. سپس، با اخذ مشاوره درباره تعداد و محتوای سؤالات، اصلاحات لازم اعمال شد و پرسشنامه نهایی از دو جنبه روایی ظاهری و محتوا به جهت روشن و بدون ابهام بودن گویه‌ها و همچنین کفایت کمیت و کیفیت آن‌ها توسط خبرگان و صاحب‌نظران تأیید گردید. برای به دست آوردن پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که در حوزه تاکتیک‌های عملیات روانی، ضریب $0/78$ به دست آمد که گویای پایایی پرسشنامه تهیه‌شده است. اطلاعات به‌دست‌آمده در این مطالعه، داده‌های جمع‌آوری‌شده از جمع خبرگی، مطالعه منابع، اسناد و مدارک و پرسشنامه است. برای

تحلیل این داده‌ها، ابتدا اطلاعات کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج به‌دست‌آمده از مصاحبه با مطالعه منابع و مدارک، تطبیق داده شد. از اطلاعات نمونه جهت تأیید پاسخ‌های احصاشده از صاحب‌نظران و اسناد و مدارک استفاده گردید. یافته‌های حاصل از مطالعه اسناد و مدارک و تحلیل کیفی آن‌ها در فرآیند توسعه ابزار مبنای تهیه پرسشنامه قرار گرفت. سپس با وزندهی به هر یک از گزینه‌ها و معیارهای احصاشده توسط خبرگان، برای تعیین اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی، با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی اقدام گردید تا هدف پژوهش محقق گردد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

نمونه آماری این تحقیق تعداد ۵۴ نفر از کارشناسان، متخصصان و خبرگان حوزه تحولات منطقه‌ای و عملیات روانی هستند. جدول شماره ۳ نشان‌دهنده این است که ۸۷ درصد پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا و ۹۴ درصد دارای سن خدمتی بالاتر از ۲۰ سال هستند. به لحاظ فراوانی شغلی نیز، توزیع منطقی مناسبی در مشاغل میان آن‌ها به چشم می‌خورد.

جدول شماره ۳: مشخصات کلی پاسخ‌دهندگان پرسشنامه

میزان تحصیلات	کارشناس	کارشناس ارشد	دکتری
درصد فراوانی	۱۳	۵۶	۳۱
سن خدمتی	۱۶ تا ۲۰ سال	۲۱ تا ۲۵ سال	۲۶ تا ۳۰ سال
درصد فراوانی	۶	۵۴	۱۲
نوع شغل	فرماندهی	ستادی	آموزشی
درصد فراوانی	۳۹	۲۰	۳۰
			اجرائی
			۱۱

در حوزه عملیات روانی سطح راهبردی، پس از مطالعه اسناد و مدارک و ادبیات و گزارش‌های موجود در منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه با صاحب‌نظران و برگزاری جلسه خبرگی، تعداد پنج تاکتیک عملیات روانی به‌کاررفته در منازعات اخیر منطقه‌ای شناسایی

شد. این تاکتیک‌ها عبارت‌اند از: بزرگنمایی، ارعاب، فریب، جعل و ماساژ پیام. سپس در فرآیند توسعه ابزار از کیفی به کمی، با توزیع پرسشنامه میان جامعه آماری این تحقیق، صحت گزینه‌های پنج‌گانه به دست آمده به آزمون گذاشته شد. نتیجه حاکی از آن است که ۶۳٪ جامعه آماری، با کاربرد تاکتیک‌های شناسایی شده عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات منطقه‌ای (۲۰۰۳-۲۰۱۷ م) خیلی زیاد و ۳۳٪ جامعه آماری، با کاربرد تاکتیک‌های شناسایی شده عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات منطقه‌ای (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) زیاد موافق هستند و تنها ۴٪ جامعه آماری کاربرد تاکتیک‌های شناسایی شده عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات منطقه‌ای (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) را بین‌نه‌چندان زیاد، کم و خیلی کم می‌دانند. این بدان معناست که تاکتیک‌های احصاشده مورد تأیید جامعه آماری قرار گرفته است. علاوه بر آن تجزیه و تحلیل توصیفی یافته‌های حاصل از پرسشنامه نشان می‌دهد که جامعه آماری به میزان ۹۰٪ کاربرد تاکتیک فریب، ۹۰٪ کاربرد تاکتیک ماساژ پیام، ۸۸٪ تاکتیک بزرگنمایی، ۸۷٪ تاکتیک ارعاب، ۸۵٪ تاکتیک جعل و ۶۷٪ تاکتیک جعل را در عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات اخیر منطقه‌ای در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

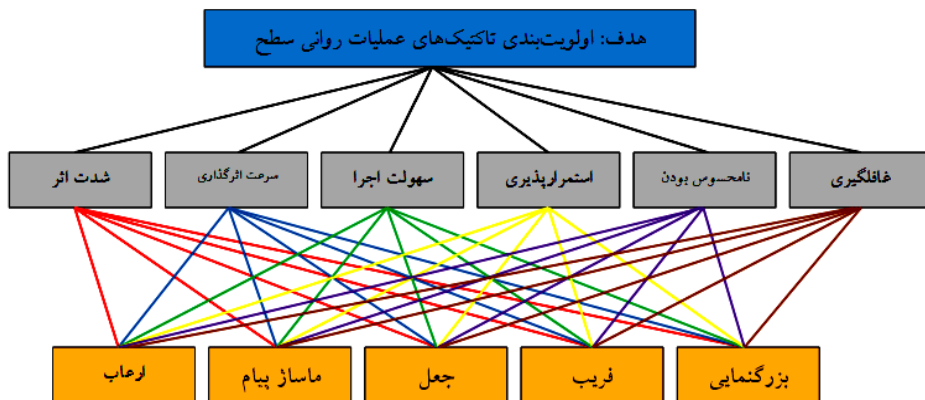
در مرحله بعد، برای سنجش اولویت این تاکتیک‌ها با استفاده از تکنیک فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، با اتکا به نظر خبرگان، تعداد ۶ معیار استخراج گردید که این معیارها عبارت‌اند از: غافلگیری، نامحسوس بودن، استمرارپذیری، سهولت اجرا، سرعت اثرگذاری و شدت اثر.

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر، تاکتیک‌های عملیات روانی سطح راهبردی منازعات اخیر منطقه‌ای (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) شناسایی شده در تحقیق به‌عنوان گزینه‌های فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی مد نظر قرار گرفت. جهت انجام فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی به منظور تعیین اولویت تاکتیک‌های عملیات روانی سطح راهبردی شناسایی شده، گام‌های زیر به اجرا گذاشته شد:

(الف) ترسیم درخت سلسله‌مراتبی

درخت سلسله‌مراتبی در این تحقیق دارای سه سطح است. سطح اول نشان‌دهنده هدف از انجام فرآیند سلسله‌مراتبی است. از آنجا که هدف این تحقیق اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی در سطح راهبردی است، سطح یکم درخت سلسله‌مراتبی با این هدف منطبق است. در سطح دوم که مختص معیارها^۱ است، شش معیار احصا شده در فرآیند تحقیق جای می‌گیرند. ارتباط خطوط از هدف به سطح دوم مبین این است که اولویت‌بندی با توجه به تک‌تک معیارهای استخراج شده صورت خواهد پذیرفت. در سطح سوم که مختص گزینه‌ها^۲ است، پنج تاکتیک شناسایی شده در عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات منطقه‌ای (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م) جای می‌گیرند. ترسیم خطوط از سطح دوم (معیارها) به سطح سوم به این معناست که همه معیارها در انتخاب گزینه برتر و اولویت‌دار مورد توجه و محاسبه قرار خواهند گرفت تا در مراحل بعد با محاسبه وزن نسبی معیارها، طبق ماتریس مربوطه و نیز محاسبه وزن نسبی گزینه‌ها با استفاده از ماتریس‌های تحلیل سلسله‌مراتبی، بتوان وزن نهایی گزینه‌ها را که کلیه معیارها در آن دخیل هستند به دست آورد. بالاترین عدد به دست آمده در محاسبه وزن نهایی گزینه‌ها دارای اولویت یکم خواهد بود.

شکل شماره ۱: درخت سلسله‌مراتبی و روابط میان سطوح

(ب) محاسبه وزن نسبی معیارهای انتخاب و گزینه‌ها

محاسبه وزن نسبی معیارها با به‌کارگیری ماتریس مربوطه و بر اساس اصول چهارگانه فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی و نرمال کردن مقادیر ماتریس‌ها و محاسبه میانگین هر یک از سطور ماتریس به دست می‌آید. وزن معیارها با توجه به هدف در جدول شماره ۴ و وزن محاسبه‌شده گزینه‌ها (تاکتیک‌های احصاشده) با توجه به معیارها در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول شماره ۴: وزن نسبی و نهایی معیارها

معیارها	شدت اثر	سرعت اثرگذاری	سهولت اجرا	استمرار پذیری	نامحسوس بودن	غافلگیری	وزن نهایی معیارها
شدت اثر	1/00	3/00	0/20	9/00	9/00	7/00	0/25
سرعت اثرگذاری	0/33	1/00	9/00	1/00	9/00	0/11	0/18
سهولت اجرا	5/00	7/00	1/00	0/20	3/00	3/00	0/22
استمرار پذیری	0/11	5/00	7/00	1/00	0/20	7/00	0/16
نامحسوس بودن	0/11	0/11	0/33	5/00	1/00	7/00	0/11
غافلگیری	0/14	9/00	0/33	0/14	0/14	1/00	0/08

جدول شماره ۵: وزن هر یک از تاکتیک‌ها با توجه به معیارها

	وزن محاسبه‌شده هر یک از تاکتیک‌ها در معیارهای:					
	شدت اثر	سرعت اثرگذاری	سهولت اجرا	استمرار پذیری	نامحسوس بودن	غافلگیری
بزرگ‌نمایی	0/41	0/45	0/45	0/31	0/19	0/39
فریب	0/30	0/26	0/19	0/04	0/19	0/19
جعل	0/18	0/06	0/22	0/36	0/32	0/15
ماساژ پیام	0/08	0/09	0/05	0/06	0/08	0/15
ارعاب	0/03	0/14	0/09	0/23	0/22	0/13
جمع	۱	۱	۱	۱	۱	۱

(ج): محاسبه وزن نهایی گزینه‌ها

وزن نهایی هر یک از گزینه‌ها با محاسبه مجموع حاصل ضرب وزن یک معیار در وزن گزینه در آن معیار به دست می‌آید. در نتیجه وزن نهایی هر یک از تاکتیک‌های شناسایی شده عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات اخیر منطقه‌ای (۲۰۱۷ - ۲۰۰۳م) عبارت است از:

جدول شماره ۵: وزن هر یک از تاکتیک‌ها با توجه به معیارها

۰/۳۸	وزن نهایی تاکتیک بزرگ‌نمایی
۰/۲۱	وزن نهایی تاکتیک فریب
۰/۲۱	وزن نهایی تاکتیک جعل
۰/۰۸	وزن نهایی تاکتیک ماساژ پیام
۰/۱۲	وزن نهایی تاکتیک ارباب

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف اصلی این پژوهش در مرحله اول شناسایی تاکتیک‌های به کار گرفته شده در منازعات اخیر منطقه‌ای در سطح راهبردی است؛ زیرا شناسایی تاکتیک‌های مذکور می‌تواند مبنایی برای تحلیل منازعات احتمالی در منطقه همواره مستعد تنش غرب آسیا باشد. بررسی اسناد و مدارک و بهره‌گیری از نظرات خبرگان بر محقق معلوم کرد که اصلی‌ترین تاکتیک‌های عملیاتی سطح راهبردی که در منازعات عمده منطقه‌ای در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۷ میلادی به کار گرفته شده است عبارت‌اند از: تاکتیک بزرگ‌نمایی، تاکتیک فریب، تاکتیک جعل، تاکتیک ماساژ پیام و تاکتیک ارباب. هدف ثانوی از انجام این تحقیق این است که با اتکا به اسناد و مدارک و ادبیات موجود در حوزه عملیات روانی، ضمن احصای معیارهای رتبه‌بندی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های شناسایی شده که به تأیید خبرگان نیز رسیده است، اولویت این تاکتیک‌ها محاسبه گردد. بدین منظور از مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده شد. محاسبات نشان داد که تاکتیک بزرگ‌نمایی با وزن نهایی ۰/۳۸ بالاترین اولویت را در میان

تاکتیک‌های عملیات روانی سطح راهبردی در منازعات اخیر منطقه‌ای به خود اختصاص داده است. پس از آن، تاکتیک‌های فریب و جعل هر یک با اخذ وزن نهایی ۰/۲۱ در جایگاه دوم و سوم قرار گرفتند. پس از این تاکتیک‌ها، تاکتیک ارعاب با وزن نهایی ۰/۱۲ اولویت چهارم و تاکتیک ماساژ پیام با وزن نهایی ۰/۰۸ آخرین اولویت را در میان تاکتیک‌های شناسایی شده عملیات روانی دارا هستند.

شناخت صحیح تاکتیک‌های به‌کاررفته عملیات روانی در محیط پیرامونی و حتی در سطح جهان، به‌خصوص آن دسته از عملیات روانی که توسط کشورهای معاند و مخالف جمهوری اسلامی ایران به اجرا گذاشته می‌شود، می‌تواند زمینه‌ساز برنامه‌ریزی برای مقابله با این عملیات در قالب فعالیت‌های ضد عملیات روانی باشد. مسلم است، منازعات در این منطقه که از مهم‌ترین مناطق ژئوپلیتیکی جهان است، مادامی که حضور کشورهای فرامنطقه‌ای تداوم دارد، پایان نخواهد یافت. بررسی تحولات چنددهه اخیر و کشمکش‌های منطقه‌ای و جهانی بر سر منابع منطقه‌ای مؤید این است که در آینده امکان تحولات پرتنش در منطقه وجود دارد که بی‌شک جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در تمام حوزه‌ها به‌خصوص حوزه عملیات روانی آمادگی بسیار زیادی را می‌طلبد. به نظر می‌رسد بایستی با مطالعه دقیق تحولات منطقه‌ای، راهبردهای مناسب برای مقابله با عملیات‌های روانی سطح راهبردی که ممکن است امنیت روانی و فیزیکی کشور را با تهدید مواجه کند تدوین گردد. فعالیت‌های پژوهشی هدفمند در این راستا می‌تواند بسیار کارگشا باشد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد پژوهشی محقق، شناسایی تاکتیک‌های عملیات روانی در منازعات منطقه‌ای در سایر سطوح (عملیاتی، تاکتیکی و تحکیمی) است.

فهرست منابع و مآخذ

الف. فارسی

- امام خامنه‌ای (مد ظله)، (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱/۱/۱۳۸۶)، قابل دسترس در www.khamenei.ir
- امام خامنه‌ای (مد ظله)، (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش ۱۱/۱۹/۱۳۸۵)، قابل دسترس در www.khamenei.ir

ب. کتب

- ابراهیمی خوسفی، منصور (۱۳۹۳)، «جنگ نرم ۴ (عملیات روانی و فریب استراتژیک)» مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- جنت‌مکان شاد، حمید (۱۳۸۸)، عملیات روانی آمریکا و دولت نهم، تهران، انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی
- جنیدی، رضا (۱۳۹۳)، «تکنیک‌های عملیات روانی و شیوه مقابله»، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- جامسکی، نوام (۱۳۹۱)، «جنگ ۲۲ روزه»، تهران، انتشارات خرسندی.
- رضایی، بهرام (۱۳۸۷)، «عملیات روانی»، تهران، انتشارات دافوس آجا.
- قدیریان، محمود، (۱۳۸۲)، «عملیات روانی»، تهران، انتشارات دانشگاه علوم و فنون فارابی.
- کوردزمن، اچ. آنتونی (۱۳۸۸)، «درس‌هایی از جنگ ۳۳ روزه رژیم صهیونیستی-حزب الله»، تهران، انتشارات مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور.
- گروه مترجمین (۱۳۸۷)، «آیین‌نامه عملیات روانی ارتش آمریکا (فنون و روش‌ها)»، تهران، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهد صیاد شیرازی.
- مرادی، حجت‌الله (۱۳۹۰)، «عملیات روانی رژیم صهیونیستی»، تهران، نشر ساقی.
- مصطفوی، سید ولی الله (۱۳۹۲)، «سوریه صحنه تنازع بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، کتاب تحولات عربی، ایران و خاورمیانه» دکتر کیهان برزگر، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات خاورمیانه، چاپ اول.
- نصر، صلاح (۱۳۸۵)، «جنگ روانی»، مترجم، محمود حقیقت‌کاشانی، تهران، انتشارات سروش و مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه‌ای.
- ولی‌وند زمانی، حسین و نیازی، علی (۱۳۹۶)، «عملیات روانی»، تهران، انتشارات دافوس آجا.

ج. پایان‌نامه‌ها

- توسلی، مجید، (۱۳۸۶)، «تاکتیک‌های مقابله با عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دافوس آجا.
- حسینی معصوم، سید اسحاق (۱۳۸۷)، «راه کارهای مقابله با اثرات ابزارهای تبلیغاتی آمریکا در عملیات روانی علیه جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دافوس آجا.

د. مقالات

- اخوان‌فرد مسعود و خسروی، ایمان (۱۳۹۳)، «نقش عملیات روانی در مذاکرات سیاسی»، مجله مطالعات عملیات روانی، شماره ۴۰.
- اردیزی، فرج‌الله (۱۳۹۳)، «عملیات روانی در جنگ سوریه: بازیگران، اهداف و چگونگی اجرا»، فصلنامه مطالعات عملیات روانی، شماره ۴۰.
- افتخاری، اصغر و ذوالفقاری، مهدی (۱۳۹۳)، «الگوی مدرن عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران»، مجله مجلس و راهبرد، شماره ۷۸.
- باقری دولت‌آبادی، علی (۱۳۹۵)، «تاکتیک‌های جنگ روانی داعش»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۸۵.
- بصیری، محمدعلی و فلاحی، احسان (۱۳۹۴)، «بسترهای شکل‌گیری و تداوم تروریسم در خاورمیانه مطالعه موردی داعش در عراق و سوریه» فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، شماره ۱۹.
- حبیبیان، محمدحسن و صبوری، محمدحسن (۱۳۹۱)، «جنگ نرم و امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه امنیت پژوهی، شماره ۴۰.
- حسین‌پور، نادر؛ گرگین، بتول و چمکوری محمد (۱۳۹۶)، «بررسی حمله ائتلاف عربی به یمن»، ماهنامه پژوهش ملل، شماره ۲۴.
- سلیمانی، احمد؛ حاتمی حمیدرضا؛ باصری احمد و مرادی، حجت \square الله، (۱۳۹۰)، «بررسی عملیات روانی آمریکا علیه عراق در جنگ ۲۰۰۳ میلادی»، مجله روان \square شناسی نظامی، شماره ۷.
- شهبازی، عزیزالله و شهابی، روح‌الله (۱۳۹۰)، «کاربرد شیوه‌های تبلیغی در روند اجرای عملیات روانی و نقش روحیه ملی کشور مورد هجوم در کارایی یا عدم کارایی آن»، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، شماره ۹.
- قیومی، احمد (۱۳۹۱)، «بحران عراق از واقعیت میدانی تا فریب رسانه‌ای (جنگ روانی داعش و ضرورت جهاد رسانه‌ای)»، خبرگزاری فارس.
- کریمی‌نیا، پریسا (۱۳۸۶)، «درس‌های برگرفته از تجارب عملیاتی اخیر آمریکا»، فصلنامه مطالعات عملیات روانی، شماره ۱۶.

- مرادی، حجت‌الله و علی‌نژاد، مهدی (۱۳۹۳)، «تحلیلی بر نقش عملیات روانی آمریکا در جنگ سوم خلیج فارس»، فصلنامه مطالعات عملیات روانی، شماره ۴۰.
- موسوی‌زاده، علی (۱۳۹۰)، «بیداری اسلامی و ریشه‌شناسی بحران سوریه»، ویژه‌نامه نهمین هم‌اندیشی نمایندگان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، شماره دوم، شهریور ۱۳۹۰.
- یزدان‌پناه درو، کیومرث و نامداری، محمدمهدی (۱۳۹۲)، «تحران سوریه؛ با تأکید بر رویکرد نظام غرب و راهبرد ترکیه در این کشور»، دوفصلنامه مطالعات بیداری اسلامی، شماره ۱۲.
- یوسفی، جعفر و روشنی، مرتضی (۱۳۹۳)، استفاده‌های اطلاعاتی - امنیتی جریان تکفیر از شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیس‌بوک و توئیتر)، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی و امنیتی، شماره ۱۱.

ه انگلیسی

- Doctrine for joint psychological operations (JP ۳-۵۳), Joint Chief of Staffs, U.S. Army.
- Hafeez Ullah Khan and Waseem Khan. (۲۰۱۸). Syria: History, The Civil War and Peace Prospects, Journal of Political Studies, Vol. ۲۴, Issue - ۲
- Munoz, Arturo. (۲۰۱۲). U.S Military Information Operations in Afghanistan: Effective of Psychological Operations ۲۰۰۱ - ۲۰۱۰. Rand, National Defense Research Institute.
- Necula, Marian, Irimia, Razvan. (۲۰۱۶). Psychological Operations. Land Forces Academy. Romania.

و. پایگاه‌های اینترنتی

- <https://www.alalam.ir>
- <https://www.alkawthartv.com>
- <https://www.noormags.ir>
- <https://www.fararu.com>
- <https://www.farsnews.com>
- <https://www.tasnimnews.com>

